

Prawda między wierszami

JACEK TACIK, DZIENNIKARZ:

Wszyscy moi rozmówcy – duchowni, prokuratorzy, lekarze – to osoby w stu procentach pewne swojej racji. Każdy z nich był przekonany, że za zamachem na papieża stał ktoś konkretny.

JULIA WOLLNER: W podtytule Pana książki „Zamach” (wydanej przez Wydawnictwo Literackie) widnieją trzy słowa: „spisek, śledztwo, spowiedź”. O ile dwa pierwsze w kontekście dziennikarskiego dochodzenia nie wydają się zaskakujące, o tyle ostatnie już tak.

JACEK TACIK: Nie da się stworzyć pełnej i sprawiedliwej opowieści o zamachu na papieża, odkładając na bok wiarę. Pojawia się ona w książce za sprawą Jana Pawła II, który wielokrotnie powtarzał, że jedna ręka strzelała, a druga kierowała kulę.

Czuł się Pan spowiednikiem swoich rozmówców?

Moi rozmówcy bez wątpienia dążyli do spowiedzi. Bp John Magee, osobisty sekretarz „papieża z dalekiego kraju”, człowiek, który usunął się w cień po irlandzkiej aferze pedofilskiej, nie rozmawiał wcześniej z żadnym polskim dziennikarzem. Podobnie było z Rose Hall, amerykańską turystką, która podczas zamachu na Jana Pawła II została postrzelona w łokieć. Dominikanin Konrad Hejmo po tym, jak został oskarżony o współpracę ze Służbą Bezpieczeństwa PRL, w ogóle nie miał kontaktu z reporterami. Gen. Wojciech Jaruzelski zgodził się na rozmowę mimo bardzo złego stanu zdrowia, leżąc w szpitalu, na kilka miesięcy przed śmiercią. Wielu moich rozmówców mówi na kartach tej książki zarówno po raz pierwszy, jak i po raz ostatni.

Miał Pan poczucie, że niektórzy z nich wyznają swoje winy?

TOMMY W. ANDERSEN / KEYSTONE / GETTY IMAGES

Plac św. Piotra, 13 maja 1981 r.

We wstępie do książki wyraźnie podkreśliłam, że wielu moich rozmówców będzie się chciało „sportretować” na nowo, retuszować decyzje z przeszłości, zamazywać bliźni i rysy na swoim wizerunku. Ja nie jestem księdzem. Nikogo nie rozgrzeszałem. Słuchałem i konfrontowałem każdą opowieść z faktami.

Obcowanie z wieloma prawdami, jeśli można to tak ująć, stanowiło największą trudność w pracy nad tą książką. Wyzwaniem było rozmawiać z 26 osobami na ten sam temat i słyszeć 26 bardzo podobnych, ale jednak trochę innych relacji. Zdarzało się, że nie zgadzały się miejsca, nie zgadzały się daty – elementy, które z założenia powinny pozostać wszędzie takie same. Moim zadaniem było więc je zweryfikować i – tam, gdzie było to możliwe – zunifikować. Wielu moich rozmówców to osoby w podeszłym wieku, których pamięć o opisywanych wydarzeniach jest już jedynie fragmentaryczna – minęło od nich przecież 36 lat. Myślę, że niektórzy chcieli kłamać i kłamali. O ile można spierać się o zapamiętaną liczbę strzałów, które padły na placu św. Piotra, o tyle w omawianej historii są elementy, których zmienność trudno tłumaczyć zawodnością pamięci. Podam przykład: jest 1982 r., Fatima, Jan Paweł II jedzie do Portugalii zawieźć kulę, która go raniła i którą znaleziono w *papamobile*, aby umieścić ją w koronie figury Matki Bożej Fatimskiej. Dochodzi podobno do kolejnej próby zamachu na jego życie. Fotograf papieski Arturo Mari twierdzi, że Jan Paweł II, w następstwie szamo-

taniny z napastnikiem, został niegroźnie raniony nożem; bp John Magee – że ten domniemany zamachowiec został schwytany, zanim doszło do jakiegokolwiek fizycznego kontaktu z papieżem. Pojawia się pytanie: czy wydarzenie to można było zapamiętać w tak różny sposób? Czy może jednak ktoś, w sposób świadomy, próbuje zataić prawdę? Być może kiedyś, przed laty, ustalono pewną wersję wydarzeń, która przestała już dziś obowiązywać – a któryś z moich rozmówców o tym nie wie?

Zna Pan odpowiedź na to pytanie?

W mojej książce zadaję pytania, ale na nie nie odpowiadam. Zamierzając napisać reportaż, zastanawiałem się, czy powinienem nadać mu formę zbioru wywiadów, czy może jednak zostać narratorem – wbrew pozorom nie jestem wielkim miłośnikiem wywiadów rzek. Myślę jednak, że dzięki kształtowi, na jaki się zdecydowałem, powstała książka sprawiedliwa i rzetelna. Mamy tutaj rzeczywiście wiele różnych prawd – czytelnik sam zdecyduje, w które z nich uwierzyć.

Czy nie jest to konformizm?

Wszyscy moi rozmówcy – duchowni, prokuratorzy, wreszcie lekarze – to osoby w stu procentach pewni swojej racji. Każdy z nich był przekonany, że za zamachem stał ktoś konkretny, a reszta wydarzyła się tak i tak. My wciąż zadajemy sobie wiele pytań, wciąż poszukujemy, wciąż wątpimy, wciąż zastanawiamy się; moi rozmówcy mieli natomiast niezachwianą

pewność swoich słów i skrajnie różną wizję tego samego wydarzenia. Dlaczego to ja miałbym decydować za czytelnika, kto z nich jest najbliżej prawdy? Nie wydaje mi się, bym miał moralne prawo czynić to za kogoś. Moja książka pozbawiona jest tezy.

W „Zamachu” wyjątkowo często pojawia się słowo „cud”. Trudno mi je skojarzyć z reportażem. Karol Wojtyła wierzył, że przed bazyliką św. Piotra miały miejsce wydarzenia zapowiedziane przez Matkę Bożą w Fatimie. Jak pisze się reportaż o cudach?

Odpowiem pytaniem na pytanie: zauważyła pani słowo „cud” w narracji mojej czy u moich rozmówców?

Oczywiście to drugie, ale nie wydaje mi się, aby Pan od tego rzeczownika uciekał.

To zależy od tego, z kim rozmawiam. Bp Pieronek mówił, że na placu św. Piotra doszło albo do cudu – jeśli jesteśmy ludźmi wierzącymi – albo do niesamowitych zbiegów okoliczności. Trudno byłoby mi polemizować z duchownym tej rangi. Ateiści – a tacy w książce też się przecież pojawiają – co do rzeczownika „cud” byli ostrożniejsi. Wyjątkiem są tu dwaj politycy. Pierwszy z nich to były minister spraw zagranicznych Stefan Olszowski, były komunista mieszkający dziś w Stanach Zjednoczonych, który, nieoczekiwanie, przedstawił mi się jako osoba wierząca. W zasadzie – wierząca w świętego Jana Pawła II, bo tak w swojej wypowiedzi odnosił się do Karola Wojtyły. Było to zaskakujące, jednak nie czułem, bym miał prawo jakkolwiek go cenzurować, nawet w czasie rozmowy.

Ja sam używam tego terminu kilkakrotnie we wstępach do rozdziałów. Czasem ma on wydźwięk ironiczny, jak w przypadku historii Amerykanki Ann Odre, drugiej postrzelonej turystki. W polskich gazetach, a później także w polskich książkach pisano o cudzie, bowiem, jak utrzymywano, kobieta miała urodzić się w Wadowicach dokładnie tego samego dnia, co Jan Paweł II. Okazało się, że to matka postrzelonej urodziła się w rodzinnym mieście papieża, i to wcześniej niż on sam. Nie mam jednak żadnych wątpliwości, że do serii niezwykłych zbiegów okoliczności – ja będę używał tego określenia – naprawdę doszło. *Nota bene*, ta rzekomo cudowna historia Ann Odre wydała mi się na tyle interesująca, że stała się przyczynkiem do powstania książki.

Odniosłam wrażenie, że trzecim motywem, który wielokrotnie pojawia się w książce, jest przebaczenie.

Przebaczenie jest po prostu bardzo ważne w tej historii. Jak pamiętamy, Jan Paweł II przebaczył osobie, która do niego strzelała, już w karetce, w drodze do Polikliniki Gemmellego. Nie wiedział wtedy jeszcze, kim był zamachowiec. Drugi akt przebaczenia miał miejsce kilka dni później, w szpitalu: przed modlitwą „Anioł Pański” zostało wyemitowane nagranie głosu papieża, w którym deklarował przebaczenie swojemu oprawcy. Trzeci raz Wojtyła przebaczył 27 grudnia 1983 r., spotykając się z Mehme-tem Ali Ağcą w więziennej celi. Dawał tym samym wyraźny sygnał, że to, kto stał za zamachowcem – jeśli stał ktokolwiek – ma dla niego znaczenie zdecydowanie mniejsze niż wymiar duchowy całego wydarzenia. Pamiętajmy, że kulę, która go raniła, przekazał później do sanktuarium w Fatimie, gdzie umieszczono ją w koronie figury Matki Bożej.

Niektórzy uważają, że wybaczył także Bułgarom – prawdopodobnym zleceniodawcom Ağcy.

Podczas pielgrzymki do Bułgarii Jan Paweł II miał powiedzieć, że nie wierzy, aby za zamachem stali Bułgarzy. Ta wypowiedź została odczytana dwojako. Jedni twierdzą, że oznaczać mogła tylko jedno: papież posiadał informacje, że to nie wywiad bułgarski należy oskarżać o atak na jego życie. Inni – że za plecami Bułgarów stał ktoś jeszcze. Nie da się ukryć, że motyw przebaczenia wprowadza do śledztwa trochę zamieszania. Niektórzy krytykowali gest przekazania kuli do Fatimy: przecież gdyby ją przebadano, być może poznalibyśmy odpowiedź na pytanie, z ilu pistoletów padły strzały. Z drugiej strony, sposób, w jaki Karol Wojtyła postrzegł zamach, zmienił odbiór jego osoby. Do 1981 r. był to „papież z dalekiego kraju”, po raz pierwszy od stuleci nie-Włoch, młody wiekiem, młody stażem... Nie wszyscy patrzyli na niego przychylnie, także w samym Watykanie. Po zamachu to się zmieniło – za sprawą samego papieża i tego, jak podszedł do tych dramatycznych wydarzeń.

Podobno Jan Paweł II odmówił także ambasadorowi Stanów Zjednoczonych, który, z polecenia George’a Busha, zaproponował mu wszczęcie dochodzenia w sprawie zamachu przez śledczych amerykańskich.

To historia Piotra Kraśki. Gdy był korespondentem TVP w Waszyngtonie, skon-

taktował się z nim były amerykański ambasador przy Stolicy Apostolskiej. Ameryka chciała pomóc w śledztwie, a pomota na pewno przydałaby się włoskim prokuratorom. Papież miał jednak odmówić. Dlaczego? To pytanie postanowiłem zadać samemu ambasadorowi. Spóźniłem się, bo zmarł kilka lat temu.

Nie wszyscy jednak doznali łaski potrzebnej do decyzji o przebaczeniu. Pietro Orlandi, brat nastolatki z Watykanu, która zaginęła w niewyjaśnionych okolicznościach, żyje pogrążony w żalu – nie tylko do porywaczy, ale także do Kościoła.

Pietro Orlandi zarzuca hierarchom, że nie chcą dzielić się informacjami dotyczącymi zaginięcia jego siostry, które może mieć związek z zamachem na Jana Pawła II. Nie mamy jednak pewności, czy obie te sprawy rzeczywiście są ze sobą powiązane; potwierdzenie z ust Ali Ağcy, który podczas procesu krzyczał do dziennikarzy, że Orlandi niedługo wyjdzie na wolność, trzeba traktować z odpowiednią dozą ostrożności. Papież Franciszek, niedługo po objęciu tronu Piotrowego, powiedział bratu zaginionej: *lei ora sta in cielo* („teraz jest w niebie”). Dla mojego rozmówcy był to cios – potwierdzenie, że papież wie, co dokładnie stało się z Emanuełą, jednak nie chce podzielić się tą informacją z gronem jej najbliższych.

Czy można zatem mieć nadzieję, że kiedyś poznamy prawdę?

Mam raczej wrażenie namnożenia znaków zapytania. Nie wierzę, żeby istniał gdzieś dokument z zapisem rozkazu morderstwa Jana Pawła II. Nie wierzę, że istnieje rzeczowe świadectwo, które wyjaśni nasze wątpliwości. Trzeba wsłuchiwać się i wczytywać w to, co mówią świadkowie tamtych wydarzeń, i szukać prawdy między wierszami. Możliwe jednak, że nigdy jej nie poznamy. ©

Rozmawiała JULIA WOLLNER

Klub „TP” w Warszawie zaprasza

SPOTKANIE „SYRIA OZCAMI ŚWIADKÓW

– Rodzina Rodzinie i Civil March for Aleppo”.
 Udział wezmą: Marta Titaniec (Caritas Polska) oraz Paweł Cywiński (twórca portalu uchodz-ca.pl, uczestnik Civil March for Aleppo).
 Prowadzenie: Bartosz Bartosiak (redaktor „Więzi”).
Środa, 21 czerwca, godz. 18.00, sala KIK (ul. Freta 20/24A).